

Met de opname van een regionale culturele infrastructuur (RIS) in het landelijke cultuurbestel wil de Raad voor Cultuur dat er meer erkenning en financiering komen voor het culturele aanbod in de regio. Gaan de bewoners in de regio hier ook van profiteren?

Infrastructuur of mensen?

Keuzes maken in regionaal cultuurbeleid

Tijdens een door de Boekmanstichting en de KNAW georganiseerde bijeenkomst over regionaal cultuurbeleid op 12 oktober 2017 werd gesproken over een vernieuwd en toekomstbestendig cultuurbeleid dat in 2021 moet ingaan. Hierin willen het Rijk, de Raad voor Cultuur en de regionale overheden meer afstemming en samenwerking tussen de verschillende bestuurlijke niveaus realiseren (Schrijen 2017).

In zijn verkenning van de rol van stedelijke regio's in het cultuurbeleid kijkt de Raad voor Cultuur terug op 25 jaar Wet op het specifiek cultuurbeleid en komt hij tot het inzicht dat niet alleen de van rijkswege verstrekte meerjarige financiering ertoe doet bij het maken van cultuur, maar dat ook 'verstedelijking, regionalisering, mondialisering en digitalisering' hun sporen in het Nederlandse culturele landschap achterlaten (Raad voor Cultuur 2017). Het huidige bestel is

volgens de Raad niet in staat om aan de met deze ontwikkelingen gepaard gaande uitdagingen het hoofd te bieden en stelt daarom voor aan de Basisinfrastructuur en de door zes sectorfondsen bediende culturele voorzieningen een derde subsidielaag toe te voegen: de regionale culturele infrastructuur (RIS).

Artistieke merites

De Raad is van mening dat regio's goed in staat zijn om culturele voorzieningen af te stemmen op de samenstelling en behoeften van de bevolking, en op de aanwezige maatschappelijke en economische infrastructuur. Met de opname van een regionale culturele infrastructuur in het landelijke cultuurbestel wil de Raad voor Cultuur ook dat er meer erkenning en financiering komen voor het culturele aanbod in de regio.

Als marktonderzoeker in de culturele sector¹ vraag ik mij af of de inspanningen die hiervan het gevolg zijn ten goede komen aan degenen die in deze regio's wonen. Het aanbodsdenken is diep verankerd in het collectieve bewustzijn van beleidsmakers en de culturele sector. De programmeur of conservator stelt een programma samen voor het volgende seizoen of kalenderjaar en laat de verkoop ervan over aan de afdeling marketing. De vraag naar de maatschappelijke relevantie of naar een commercieel bevredigend (lees: tot een verantwoorde exploitatie leidend) resultaat wordt zelden of niet gesteld. Deze praktijk is ingebed in een door overheden en fondsen vormgegeven financiële structuur, waarbij de nadruk op het financieren van het aanbod ligt. Ook de Raad voor Cultuur heeft lange tijd de in het kader van de Basisinfrastructuur voorgelegde plannen uitsluitend op hun artistieke merites beoordeeld.

Gelukkig maakt de Raad sinds enkele jaren steeds meer opmerkingen over de kwaliteit van de marketing, de organisatiestructuur en *governance* van de subsidieaanvragers die hout snijden. Daarmee geeft hij blijk van de noodzaak om artistieke excellentie te paren aan deugdelijke bedrijfsvoering. Het is dan ook verheugend om te zien dat de Raad opnieuw een trede afdaalt naar de realiteit van het culturele bedrijf zoals ik die dagelijks tegenkom. Alleen staat hij daarmee nog steeds niet met de 'poten in de klei'. Dit heeft naast de hierboven beschreven reflex om de inhoud steeds als uitgangspunt voor

het beleid te nemen te maken met de manier waarop zowel Raad als culturele sector tegen de regio aankijkt.

Wens en praktijk lopen uit elkaar

De Raad heeft Nederland opgedeeld in twaalf stedelijke regio's, die volgens hem elk een cultureel ecosysteem vormen (Raad voor Cultuur 2017). Als definitie van een cultureel ecosysteem hanteert de Raad 'het geheel van onderling verbonden netwerken in het cultuur- en kunstenveld. Binnen deze netwerken is een druk verkeer van mensen, ideeën, producten en geld. Een ecosysteem heeft open grenzen, maar vormt op zich een volledig toegeruste habitat waarin alle spelers goed kunnen functioneren' (ibid.). Zo op het eerste gezicht een vredig tafereel dat de Raad hier schetst, maar het is nog steeds het product van het naoorlogse cultuurbeleid dat dacht in termen van aanbod en voorzieningen. Bijna elke provincie diende op zijn minst een orkest, een groot (rijks)museum en een toneelgezelschap te hebben. De provincie was tegelijk het verzorgingsgebied voor deze voorzieningen. Wie daar woonde, was van ondergeschikt belang; het kenmerk van een voorziening is immers dat je een dienst beschikbaar stelt en vervolgens verwacht dat – of afwacht tot – er mensen op afkomen.

In wezen handelen ook de meeste culturele instellingen nog steeds in die geest. Het theater of museum staat in plaats x in regio y en biedt een programma aan zonder acht te slaan op de bevolkingssamenstelling van die regio. Hierdoor lopen de wens van de Raad – het onderhouden van een volledig toegeruste regionale habitat waarin alle spelers goed kunnen functioneren – en de praktijk – de feitelijke cultuurparticipatie in de regio – steeds verder uit elkaar. Het streven naar regionale oriëntatie of focus helpt de culturele sector niet om zich werkelijk te verdiepen in en te verhouden tot alle mensen die in zo'n regio wonen.

Een van de vragen die tijdens de eerdergenoemde KNAW-bijeenkomst werd gesteld was namelijk: 'Ga je in (regionaal) cultuurbeleid uit van infrastructuur of van personen?' Deze vraag laat zien hoe hardnekkig het denken in aanbod en voorzieningen is. Natuurlijk is het fijn om met elkaar in een regionaal ecosysteem cultuur te maken, maar daarbij zien we een →

essentiële factor over het hoofd: het ontbreekt de beleidsmakers, producenten en aanbieders van cultuur aan een integraal beeld van het publiek, gedefinieerd als de optelsom van de bezoekers, andere actieve en passieve participanten, én de niet-bezoekers, de wegblijvers, de categorie die cultuur *not for the likes of us* vindt, de burgers die de Engelse Arts Council omschreef als: ‘not currently engaged’² (Arts Council England 2011).

Mismatch blijft in stand

In zijn verkenning signaleert de Raad voor Cultuur in de door hem afgebakende regio's een verheugende bottom-up samenwerking, maar de meeste voorbeelden die hij noemt richten zich op het bereiken van organisatorische en financiële schaalvoordelen, op het versterken van de infrastructuur. Voor wie dit allemaal moet gebeuren, is onduidelijk. Het ontbreken van het publiek in de overwegingen van de Raad staat niet op zichzelf. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) organiseerde eind juni 2017 in Utrecht een bijeenkomst ter voorbereiding van de Cultuurnotaperiode 2021-2024 met verschillende geleidingen van de culturele sector. Een deelnemer namens het Interprovinciaal Overleg (IPO) verzuchtte dat ze eigenlijk geen goed beeld had van de samenstelling van de bevolking per provincie (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap 2017). Het ‘Actieplan cultuur inclusief’ van de Federatie Cultuur (FC) dat begin 2017 van start ging, staat vol voornemens als het gaat om het sensibiliseren van de eigen medewerkers van de aangesloten culturele voorzieningen. ‘Het publiek’, ‘de bevolking’ of ‘samenleving’ die deze instellingen zeggen te bedienen, komen echter in het

actieplan niet voor. Het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) bracht eerder dit jaar een publicatie uit over het vergroten van de toegankelijkheid van cultuurparticipatie, maar zonder de doelgroepen voor de daarop te richten acties te benoemen (Dijk et al. 2017). Ook in een recent onderzoek in opdracht van de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur (RRKC) naar de culturele diversiteit in de Rotterdamse culturele sector is het perspectief van het publiek eveneens achterwege gebleven (Czerwinski 2017).

‘Het publiek uit de wijken, dorpen en streken’, waar de Raad voor Cultuur in zijn verkenning over schrijft, vindt in zijn culturele ecosysteem vrijwel alle voorzieningen waaraan het behoefte heeft. Maar dat zijn zonder uitzondering autochtone, hoogopgeleide en welstandige regio-bewoners, met een oververtegenwoordiging van 50-plussers. Dat zijn de bezoekers die ik dagelijks aantref in de databases van mijn opdrachtgevers. Een culturele instelling die zich gedragen wil weten door de regio zal op basis van de demografische en socio-economische kenmerken van de bevolking kunnen vaststellen dat deze als geheel weinig gelijkenis vertoont met het publiek uit het ecosysteem van de Raad voor Cultuur. De door de Raad beschreven habitat is slechts voor een deel van hen toegankelijk of relevant. Hierdoor blijft de mismatch die substantiële delen van de bevolking uitsluit, in stand. We blijven over de hoofden van de regio heen praten, met elkaar en niet met de bevolking, over wat hun wensen zijn en welke drempels hen van cultuurdeelname afhouden. Culturele beleidsmakers en culturele voorzieningen zouden dus meer moeten kijken naar de kenmerken van degenen die in hun verzorgingsgebied wonen. Een belangrijke notie daarbij is dat in een verzorgingsgebied zowel bezoekers als niet-bezoekers wonen en dat het zaak is zich tot beide (doel)groepen te verhouden.

Nieuwe attitude

De regionale cultuurpolitiek moet zich een nieuwe attitude eigen maken: een combinatie van kennis (over de kenmerken en voorkeuren van de bevolking)³, houding (ten opzichte van zowel het huidige en potentiële publiek als zeker ook tegenover de niet-bezoeker) en gedrag (regelmatig met de bevolking uit het verzorgingsgebied

De mensen dienen centraal te staan, de infrastructuur staat in dienst van de bevolking in die regio

in gesprek gaan over behoeften en wensen) die erop gericht is een cultureel aanbod te genereren dat rekening houdt met de samenstelling van de markt, zich rekenschap geeft van wie er wonen en wat hen bezighoudt. De informatie over de samenstelling van zo'n regio haal je overigens betrekkelijk eenvoudig uit openbare of commerciële databases.

Er is wat mij betreft dan ook maar één antwoord mogelijk op de vraag naar de uitgangspunten van (regionaal) cultuurbeleid. De mensen dienen centraal te staan, de infrastructuur staat in dienst van de bevolking in die regio. En als we dan toch bottom-up gaan werken zoals de Raad voor Cultuur wil, laten we dan het voorbeeld volgen van de gezamenlijke Tilburgse culturele instellingen die eerst willen weten wie ze niet bereiken, voordat ze plannen gaan maken om hun maatschappelijke draagvlak bij de bewoners in hun regio te vergroten. Of over de schouder van grote particuliere cultuurfondsen meekijken als deze de ambities van hun aanvragers toetsen aan objectieve maatstaven om na te gaan of het aantal en de kenmerken van de bezoekers die deze zeggen te bereiken wel klopt.⁴

Want daarom maak je regionaal cultuurbeleid voor personen: door als culturele sector je maatschappelijke relevantie aan te tonen word je gezien en erkend. Zo verklein je de kans dat de sector opnieuw wordt geframed als een subsidie-verslaafd tromboneclubje dat bij het oud vuil mag. Dat betekent niet dat iedereen bij je over de vloer hoeft te komen maar dat de bevolking in je verzorgingsgebied weet dat je bestaat en, als je toch dreigt te worden wegbezuinigd, meteen roept dat ze met 'hun rotpoten' van 'onze culturele rotvoorzieningen' moeten afblijven. Want als er iets is wat we van 25 jaar subsidiebeleid hebben geleerd is het dat alles na vier jaar zo gewend is dat je er niet meer van af wilt. De mensen houden nu eenmaal van structuur, zelfs als het culturele infrastructuur is... •

Literatuur

- Arts Council England (2011) *Arts audiences: insight*. London: Arts Council England. (www.artscouncil.org.uk/sites/default/files/download-file/arts_audience_insight_2011.pdf)
- Czerwinski, B. (2017) 'Hoe cultureel divers is de Rotterdamse culturele sector?'. Op: www.rrkc.nl, 16 november. (www.rrkc.nl/2017/11/16/hoe-cultureel-divers-is-rotterdamse-culturele-sector)
- Dijk, A. van (et al.) (2017) *Basis voor cultuurparticipatie: een agenda voor actieve cultuurparticipatie in de toekomst*. Utrecht: LKCA.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2017) *Terugkoppeling bijeenkomsten Cultuurbeleid 2021 en verder (19, 20 en 27 juni in Utrecht)*. Den Haag: Ministerie van OCW. (www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2017/10/16/terugkoppeling-bijeenkomsten-cultuurbeleid-2021-en-verder)
- Raad voor Cultuur (2017) *Cultuur voor stad, land en regio: de rol van stedelijke regio's in het cultuurbestel*. Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Schrijen, B. (2017) 'Verslag debat stedelijke regio's'. Op: www.boekman.nl, 25 oktober. (www.boekman.nl/blog/verslag-debat-stedelijke-regios)
- Tordoir, P.P. (et al.) (2017) *Pas de deux? Het ruimtelijk samenspel van cultuur en economie in Nederland: een beleidsverkenning*. Amsterdam: Regioplan beleidsonderzoek. (www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2017/09/26/pas-de-deux/pas-de-deux.pdf)

Noten

- 1 Willem Wijgers is directeur van EMC Cultuuronderzoeken.
- 2 De doelgroepen in dit segment heten: *Time-poor dreamers, A quiet pint with the match, Older and home-bound en Limited means, nothing fancy*.
- 3 Uit een studie in opdracht van ministerie van OCW naar de relatie tussen economie en cultuur in Nederland blijkt dat sommige regio's meer alfa- en gamma-georiënteerde bewoners hebben terwijl elders meer bèta's wonen. In sommige regio's is zelfs sprake van een mbo-economie (Tordoir et al. 2017). EMC Cultuuronderzoeken heeft voor deze studie gegevens beschikbaar gesteld.
- 4 Onder andere het VSBfonds gebruikt Mosaic Huishouden, een segmentatiemethode die van alle 7,6 miljoen Nederlandse huishoudens de demografische, socio-economische en lifestyle-kenmerken heeft vastgelegd, om de door aanvragers beschreven aard en omvang van hun publiek te toetsen. De ervaring leert dat de door aanvragers beoogde bezoekers en het daadwerkelijk bereikte publiek van elkaar verschillen omdat aanvragers geen goed beeld hebben van de demografische en socio-economische kenmerken van de bevolking in het gebied dat zij met hun activiteiten denken te bestrijken.